

*К. О. Утенкова,
к. е. н., доцент, доцент кафедри обліку та аудиту, Харківський національний
аграрний університет імені В. В. Докучаєва, м. Харків
ORCID ID: 0000-0001-9097-5431*

DOI: 10.32702/2306-6806.2019.8.44

ДЕСТАБІЛІЗУЮЧІ ЧИННИКИ ЗОВНІШНЬОГО І ВНУТРІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПІДПРИЄМСТВА ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ

*K. Utenkova,
PhD in Economics, assistant professor of the chair of accounting
and audit of Kharkiv National Agrarian University named after V.V. Dokuchaiev, Kharkiv*

DESTABILIZING FACTORS OF THE EXTERNAL AND INTERNAL ENVIRONMENT OF ENTERPRISE
AND THEIR EFFECT ON ECONOMIC SECURITY

Статтю присвячено дослідженню змісту і ролі дестабілізуючих чинників зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства, а також їх впливу на формування економічної безпеки аграрного сектору України. Досліджено теоретико-методологічні підходи до визначення категорій "ризиків", "загрози" і "небезпеки". Розглянуто класифікацію загроз економічній безпеці підприємства. Окреслено сфери впливу загроз економічній безпеці аграрного сектору.

Метою статті є комплексне дослідження сутності дестабілізуючих чинників зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства, а також визначення їх впливу на економічну безпеку аграрного сектору.

Методологічною основою дослідження є діалектичний метод пізнання економічних явищ, положення економічної теорії щодо економічної безпеки; аналіз та синтез для визначення сфер впливу загроз на економічну безпеку аграрного сектору.

Доведено важливість визначення і ідентифікації загроз економічній безпеці у сучасних умовах. Подано уточнене трактування категорій "ризиків", "загрози" і "небезпеки". Обґрунтовано доцільність застосування розгорнутої класифікації загроз економічній безпеці для формування методологічного підґрунтя досліджень у галузі економічної безпеки. Розглянуто сфери впливу загроз економічній безпеці у розрізі її функціональних складових.

The article is devoted to the study of the content and role of destabilizing factors of the external and internal environment at the enterprise, as well as their influence on the formation of economic security of the agricultural sector of Ukraine. The theoretical and methodological approaches to the definition of the categories of "risks", "threats" and "danger" are investigated. The classification of threats for economic safety of the enterprise is considered. The areas of the impact of threats for the economic security of the agrarian sector are outlined.

The aim of the article is to study the essence of destabilizing factors of the external and internal environment at the enterprise, as well as to determine their impact on the economic security of the agricultural sector.

The methodological basis of the study is the dialectical method of knowledge of economic phenomena, the principles of the economic theory of economic security; analysis and synthesis to determine the spheres of threats to the economic security of the agrarian sector.

The importance of defining and identifying threats of economic security in modern conditions is proved. The clarified interpretation of the categories "risks", "threats" and "danger" is given. The expediency of applying the

expanded classification of threats of economic security for the formation of the methodological basis of the research in the field of economic security is substantiated. Different approaches to classification of threats (place of threat, scale, probability, obviousness, frequency, subject and object of threat, form of influence on an object etc.) are investigated.

The spheres of influence of the threat for economic security are considered in the context of its functional components, such as: financial, personnel and intellectual, industrial-technological, political-legal, decision-making security and information security, ecological, investment-innovation, social, marketing, resource-technical ones, energy, food, transport, foreign trade economy.

The practical significance of the results is that they can be the basis for further study of the problems of ensuring the economic safety of the agricultural sector of Ukraine.

Ключові слова: економічна безпека, аграрний сектор, підприємство, ризики, загрози, небезпеки, класифікація, вплив.

Keywords: economic security, agrarian sector, enterprise, risks, threats, dangers, classification, impact.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Однією із важливих особливостей здійснення підприємницької діяльності є необхідність працювати в умовах постійно діючих ризиків і загроз економічній безпеці. Ця необхідність вимагає від керівництва підприємств уміння приймати управлінські рішення у ситуації, коли не всі фактори та умови ведення бізнесу заздалегідь відомі. Необхідно розуміти, що факторів прямого або опосередкованого впливу на господарську діяльність в сучасних умовах досить багато, а тому надзвичайно важливо знати їх природу, джерела виникнення і рівень небезпеки, на яку вони наражають підприємство.

Функціонування механізму економічної безпеки передбачає постійну взаємодію із наявними чи потенційними дестабілізуючими чинниками зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Змістове наповнення терміну "дестабілізуючі чинники", як свідчать дослідження учених, що присвячені економічній безпеці, може бути представлено у вигляді сукупності таких категорій, як "ризики", "загрози" і "небезпеки".

Окремі автори надають перевагу одній з категорій, інші наголошують на доцільності їх поєднання. На нашу думку, необхідно, передусім, визначитись із сутністю цих понять, а потім окреслити коло таких дестабілізуючих чинників, що є актуальними саме для аграрного сектору.

Законом України "Про основи національної безпеки" загрози національній безпеці визначені як наявні та потенційно можливі явища і чинники, що створюють небезпеку життєво важливим національним інтересам України [1].

Відповідно до Методики розрахунку рівня економічної безпеки України [2] загрози економічній безпеці України — це сукупність наявних та потенційно можливих явищ і чинників, що створюють небезпеку для реалізації національних інтересів у економічній сфері. Зміст категорій ризики і небезпеки вищеозначені документи не тлумачать.

Щодо поглядів учених на сутність цих понять, необхідно наголосити на існуванні тривалої наукової дискусії, про що свідчать результати досліджень, які подано у таблиці 1.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є комплексне дослідження сутності дестабілізуючих чинників зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства, а також визначення їх впливу на економічну безпеку аграрного сектору.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

На нашу думку, категорії "загрози", "ризик" і "небезпека" необхідно трактувати так:

загроза — явище або чинник, що може створювати небезпеку;

ризик — імовірність або можливість настання загрози;

небезпека — деструктивне, руйнівне явище, що може привести до негативних наслідків.

Оскільки економічна безпека підприємства є складним та багатовимірним поняттям, про що свідчить велика кількість наукових підходів до її сутності, то, очевидно, що не менш різноманітними є її дестабілізуючі чинники. Це, у свою чергу, викликає необхідність класифікації загроз, які впливають на стан економічної безпеки.

Питання класифікації загроз економічної безпеки певною мірою висвітлені у працях таких учених: Сисолина Н.П. [18], Ткачук В.І., Прокопчук О.А., Яремova М.І. [19], Пашнюк А. [8] тощо.

Необхідно констатувати велику кількість підходів, щодо визначення класифікаційних ознак загроз економічної безпеки, у наукових працях. У таблиці 2 наведено сукупність класифікацій, що відібрано і уточнено нами з урахуванням актуальності та доречності класифікаційних ознак, оскільки ряд класифікацій, запропонованих авторами, є відверто надуманими або просто повторюють одна одну за суттю, хоча і дещо відрізняються формально.

Аналіз чисельних літературних джерел дає нам усі підстави стверджувати, що найпоширенішим серед науковців є поділ загроз за ознакою щодо місця їх виникнення. При чому окремі автори називають цю ознаку по-різному: "сфера виникнення", "походження", "місце знаходження джерела загрози", "джерела виникнення" тощо.

Отже, за місцем виникнення загрози економічній безпеці поділяють на зовнішні (виникають за межами підприємства) та внутрішні (виникають у межах підприємства). Звичайно вичерпний перелік таких складсти досить важко, оскільки час постійно створює для підприємства нові виклики, пов'язані із змінами, що диктують ті чи інші реалії. Спробуємо окреслити орієнтовне коло зовнішніх і внутрішніх загроз у таблиці 3.

За масштабом загрози доцільно класифікувати на глобальні, галузеві, окремого підприємства, окремого виду діяльності (уточнено автором). Щодо останньої запропонованої нами групи загроз, мається на увазі, що існують загрози, які несуть потенційну небезпеку для якогось одного із напрямів діяльності підприємства, а щодо інших напрямів вона є нейтральною.

Таблиця 1. Співвідношення категорій "ризик", "загрози" і "небезпеки"

Автор	Трактування сутності терміну «ЗАГРОЗА»
Мунтян В.І. [3]	Можливість заподіяння шкоди, майнових, фізичних або моральних (духовних) збитків особистості, суспільству чи державі
Реверчук Н.Й. [4]	Реальна можливість дії навмисного чи ненавмисного характеру, яка порушує режим функціонування підприємства та призводить до фінансових витрат
Варналії З.С. [5]	Це сукупність умов і факторів, які створюють небезпеку для реалізації економічних інтересів, яка в свою чергу може створювати різноманітні ризики.
Васильців Т.Г. [6]	Сукупність умов і факторів, які створюють небезпеку для реалізації економічних інтересів, яка в свою чергу може створювати різноманітні ризики
Кузенко Т.Б. [7]	Реально чи потенційно можливі дії або умови навмисного або випадкового (ненавмисного) порушення режиму функціонування підприємства шляхом нанесення матеріальної (прямої або непрямої) шкоди, що приводить до фінансових втрат, включаючи і упущену вигоду
Пашнюк Л. [8]	Чинник, що створює значну небезпеку стійкому функціонуванню економічної системи. Таким чином, небезпека і загроза однопорядкові, проте кількісно різні поняття. Прояв небезпеки у вигляді реальних втрат слід розглядати як сигнал можливого переростання її в загрозу, якщо не будуть прийняті відповідні заходи
Бендиків М.А. [9]	Сукупність умов, процесів, факторів, що перешкоджають реалізації національних економічних інтересів або створюють небезпеку для них і суб'єктів господарювання
Мігус І.П., Лаптев С.М. [10]	Певна подія, що впливає на діяльність суб'єктів господарювання
Бойко І.В. [11]	Реальна подія, за якої небезпека переходить зі стану можливості у реальну площину
Автор	Трактування сутності терміну «РИЗИК»
Ляшенко О.М. [12]	З одного боку, усвідомлена частина небезпеки, а з іншого – дія спрямована на усунення загрози чи небезпеки
Реверчук Н.Й. [4]	Можливість відхилення результатів конкретних рішень чи дій від запланованих, тобто вид небезпеки, який потребує негайного реагування
Лук'яненко Д.Г. [13]	Вірогідність збитків чи втрат; ймовірність невдачі чи втрат, що пов'язано з конкретним напрямком дій; ймовірність небажаної події
Вітлінський В.В., Великоіваненко Г.І. [14]	Економічна категорія, яка відображає характерні особливості сприйняття зацікавленими суб'єктами економічних відносин об'єктивно існуючих невизначеності та конфліктності, іманентних процесам цілепокладання, управління, прийняття рішень, оцінювання, що обтяжені можливими загрозами та невикористаними можливостями
Грабовий П.Г. та ін. [15]	Загроза втрати підприємством частини своїх ресурсів, недоотримання доходів або появи додаткових витрат у результаті здійснення конкретних видів діяльності
Мігус І.П., Лаптев С.М. [10]	Результат впливу загроз на господарську діяльність суб'єктів господарювання
Бойко І.В. [11]	Явище зародження можливої небезпеки, за якого можливість бути забезпеченим падає, а з'являється стан небезпеки
Автор	Трактування сутності терміну «НЕБЕЗПЕКА»
Погосова М.Ю. [16]	Існуюча або потенційна можливість дії загрози, вплив якої може завдати шкоди будь-якому суб'єкту чи об'єкту
Пазєєва Г.М. [17]	Послідовність дій в системі, внаслідок чого нищиться економічний потенціал, що призводить до занепаду, кризового стану тощо
Бойко І.В. [11]	Ймовірність заподіяння шкоди об'єкту економічної безпеки, яка перебуває в динамічному стані і постійно змінюється залежно від конкретних ризиків, загроз в наявних обставинах

За можливістю прогнозування виділяють прогнозовані загрози, які можна передбачити та вчасно локалізувати їхні наслідки, або хоча б бути готовими до них; а також не прогнозовані.

Прогнозування загроз здійснюється на основі результатів моніторингу економічної безпеки підприємства з метою подальшої розробки та впровадження відповідних стратегічних, тактичних і оперативних управлінських заходів. Непрогнозовані загрози не можна попередити і вони не підлягають прямому впливу (наприклад, зростання тіншового сектору, захоплення частки ринку іноземною продукцією) [19].

Ступінь вірогідності настання загроз може бути різним, тому за цією ознакою доцільно поділити загрози на невірогідні, маловірогідні, вірогідні, дуже вірогідні. Очевидно, що критерій поділу на такі групи має бути додатково обумовлений, тобто має бути чітко зрозуміло, що це: експертна думка, яка базується на певних індикаторах, що дозволяють віднести загрозу до певного виду; певні числові межі окремих показників; суб'єктивна думка працівників підприємства і т. ін.

Очевидність загроз може бути явною, коли її одразу можна ідентифікувати як загрозу; а також прихованою, коли про настання загрози стає зрозуміло уже із її наслідків.

За частотою дії загроз їх поділяють на перманентні (мають постійний вплив), періодичні (діють час

від часу, наприклад, сезонно або за настання певних умов і мають певну циклічність чи закономірності), а також ми пропонуємо виділяти разові (уточнено автором), дія яких не має постійного чи періодичного характеру.

За моментом існування загрози є актуальні, тобто такі, що вже діють, і потенційні, ті які можуть діяти за певних умов.

Віддаленість у часі дії загроз зумовлює їх поділ на безпосередні (вже діють), близькі (будуть діяти у найближчий рік), далекі (будуть діяти що найменше через рік, а можливо й ще пізніше).

Суб'єктами загроз, тобто тими, від кого загрози можуть надходити, є працівники підприємства, контрагенти, державні органи і установи, інші організаційні структури, кримінальні структури (склад суб'єктів уточнено автором).

Об'єктом загроз, тобто тим на що спрямована загроза, може бути підприємство, майно підприємства, окремі види діяльності підприємства, власники підприємства (склад об'єктів уточнено автором).

Ми пропонуємо використовувати таку класифікаційну ознаку, як форма впливу на об'єкт. Зокрема, на нашу думку, існують такі форми, як нанесення прямої шкоди об'єкту, що може бути вимірною; а також створення умов, що унеможливають отримання прибутків (наприклад, втрачена вигода).

Таблиця 2. Класифікація загроз економічній безпеці підприємства

Класифікаційна ознака	Види загроз економічній безпеці підприємства
Місце виникнення	Зовнішні, внутрішні
Масштаб	Глобальні, галузеві, окремого підприємства, окремого виду діяльності (уточнено автором)
Можливість прогнозування	Прогнозовані, непрогнозовані
Ступінь вірогідності	Невірогідні, маловірогідні, вірогідні, дуже вірогідні
Очевидність	Явні, приховані
Частота	Перманентні, періодичні, разові (уточнено автором)
Момент існування	Актуальні, потенційні
Віддаленість у часі	Безпосередня, близька (протягом року), далека (понад 1 рік)
Суб'єкт загрози	Працівники підприємства, контрагенти, державні органи і установи, інші організаційні структури, кримінальні структури (уточнено автором)
Об'єкт загрози	Підприємство, майно підприємства, окремі види діяльності підприємства, власники підприємства (уточнено автором)
Форма впливу на об'єкт (авторська ознака)	Нанесення прямої шкоди, що може бути виміряна; створення умов, що унеможливають отримання прибутків (наприклад, втрачена вигода)
Можливість попередження	Можуть бути відвернуті (в зоні впливу підприємства); не можуть бути відвернуті (поза зоною впливу підприємства)
Сфери виникнення	Фізичні, економічні, інформаційні, правові, політичні (уточнено автором)
Сфери впливу	У розрізі функціональних складових економічної безпеки
Природа виникнення	Природно-кліматичні, антропогенні, технічні
Правомірність	Законні, незаконні, нерегульовані законом
Величина можливих втрат	Незначні, значні, критичні
Характер реалізації	Цілеспрямовані, спонтанні (випадкові)

За можливістю попередження загроз, їх запобіганню доцільно виділити загрози, які можуть бути відвернуті (тобто вони є в зоні впливу підприємства); не можуть бути відвернуті (тобто вони поза зоною впливу підприємства).

За сферою виникнення загрози можуть бути фізичні, економічні, інформаційні, правові, політичні (уточнено автором).

Економічна сфера може нести загрозу у наслідок економічної кризи, що виникає під впливом певних об'єктивних причин, інфляційних процесів, валютних коливань, монополізації ключових секторів національної економіки, тінізації економіки тощо.

Інформаційне середовище, без сумніву, має всеохоплюючий вплив на функціонування держави у цілому, її економічного розвитку, інтеграції у європейські та євроатлантичні структури. Інформаційна сфера потенційно несе загрози завдання збитків через неповноту, невчасність і недостовірність інформації, негативний інформаційний вплив, негативні наслідки функціонування інформаційних технологій, а також через несанкціоноване поширення інформації [20].

Правова сфера може нести загрози спричинені, перш за все, нестабільністю діючого законодавства, нерегульованістю ряду аспектів діяльності підприємств (так звані "прогалини права"), недосконалістю правових механізмів регулювання окремих господарських відносин, непоміркованістю змін у законодавстві, копіюванням норм міжнародного законодавства без належної їх адаптації до вітчизняних реалій, а також недосконалість системи правосуддя і, як наслідок, недостатня захищеність права власності, обмежені можливості щодо оскарження недійсних правочинів.

Політична сфера також може бути витокком багатьох загроз економічній безпеці, зокрема, це недосконале політичне управління, прийняття політично вмотивованих рішень, лобювання окремими політичними партіями власних бізнес-інтересів тощо.

Під фізичною загрозою ми розуміємо можливість фізичного знищення чи пошкодження майна підприємства у наслідок впливу різних чинників, зокрема, несприятливих погодно-кліматичних умов, аварій, пожеж, стихійного лиха, інших умисних і неумисних, контрольованих і неконтрольованих руйнівних факторів.

За природою виникнення це можуть бути природно-кліматичні, антропогенні, технічні загрози.

За правомірністю дій, що спричиняють загрози, їх можна поділити на законні, незаконні та нерегульовані законом.

За величиною можливих втрат від дії загроз їх можна класифікувати на незначні загрози (не мають суттєвого впливу на результати діяльності підприємства); значні загрози (мають серйозний вплив на діяльність підприємства, супроводжується втратами коштів, майна, недоотриманням доходу тощо); а також критичні загрози, наслідком яких може бути банкрутство підприємства.

За характером реалізації загрози можуть бути цілеспрямовані (тобто такі, що мають на меті нанести шкоду конкретному підприємству чи групі підприємств) та спонтанні (випадкові).

За сферами впливу загрози економічній безпеці доцільно розглядати її функціональних складових [21]: фінансова, кадрово-інтелектуальна, виробничо-технологічна, політико-правова, безпека прийняття рішень і захищеність інформації, екологічна, інвестиційно-інноваційна, соціальна, маркетингова, ресурсно-технічна, енергетична, продовольча, транспортна, зовнішньоекономічна складові (таблиця 4).

Недоліком чинного законодавства є те, що загрози економічній безпеці розглядаються лише в рамках національної безпеки, при цьому загрози економічній безпеці держави не систематизовано за окремими складовими економічної безпеки держави, що визначені Методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. До того ж у зазначених вище нормативно-правових актах, визначені загрози лише у деяких сферах економічної безпеки держави, а загрози економічній безпеці держави у решті її складових на законодавчому рівні не декларуються й фактично ігноруються [22].

Кризова ситуація, яка сформувалася в національній економіці під впливом економічних та неекономічних факторів, які охоплюють комплекс загроз економічній

Таблиця 3. Зовнішні і внутрішні загрози економічній безпеці підприємств аграрного сектору

Зовнішні загрози	Внутрішні загрози
- непомірковані зміни у законодавстві; - нестабільна політична ситуація; - затяжний військовий конфлікт та окупація частини території України; - неефективний механізм державної підтримки аграрного виробництва; - корупція; - економічні кризи; - порушення виробничих зв'язків; - низька конкурентоспроможність продукції; - інфляція; - висока конкуренція на світовому ринку продовольства; - технологічне відставання вітчизняних виробників с.г. продукції; - низька інвестиційна привабливість, зумовлена нестабільною політичною ситуацією та іншими факторами; - втрата ринків збуту; - диспаритет цін; - недобросовісна конкуренція; - промислове шпигунство; - рейдерство; - низький рівень доступності кредитних ресурсів; - несприятливі погодні-кліматичні умови	- непрофесійність керівництва підприємства; - низький рівень кваліфікації працівників; - некомпетентність працівників; - розголошення комерційної таємниці та іншої конфіденційної інформації; - відсутність диференційованого відбору ключових партнерів, контрагентів; - аварії, пожежі, інше псування майна спричинені недбалістю працівників; - суттєво зношена і морально застаріла технічна база; - використання непрогресивних технологій виробництва, технологічне відставання; - відсутність системного впровадження інновацій; - неузгодженість стратегічних цілей і задач підприємства та його підрозділів; - неефективне планування діяльності; - низький рівень мотивації працівників; - відсутність корпоративної етики; - недотримання екологічних умов; - виснаження земельних угідь

безпеці України. Цей перелік повинен бути визначений у чинних законодавчих актах з національної безпеки, повинен бути повністю переглянутий із визначенням системних та додатково набутих загроз за кожною складовою економічної безпеки [23].

Запропонований перелік загроз економічній безпеці підприємств аграрного сектору без сумніву не є вичерпним, але дозволяє певною мірою зорієнтуватися у чинниках, що можуть мати дестабілізуючий вплив.

ВИСНОВКИ

Одержані наукові результати в дозволили розв'язати окремі аспекти важливого наукового завдання, що має виняткове значення для розвитку досліджень економічної безпеки аграрного сектору, зокрема, уточнено зміст таких дестабілізуючих чинників як загрози, ризики та небезпеки, а також класифіковано загрози економічній безпеки аграрних підприємств.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути базою для подальшого дослідження проблем забезпечення економічної безпеки аграрного сектору України.

Важливо також наголосити, що сучасний стан і тенденції, що мають місце в економіці України, вимагають ретельного перегляду переліку загроз економічній безпеці, що визначений у діючій нормативній базі з питань регулювання національної безпеки, із урахуванням системних та додатково набутих загроз у розрізі функціональних складових економічної безпеки, як це було запропоновано вище.

Дія тих чи інших загроз може бути припинена без стороннього впливу в умовах нормального функціонування як економіки у цілому, так і окремих підприємств, а може потребувати нейтралізації за допомогою механізмів забезпечення економічної безпеки.

З урахуванням зазначеного, необхідно підкреслити, що важливого значення набуває система своєчасного виявлення та попередження загроз економічній безпеці аграрного сектору, яка повинна ґрунтуватися на всебічному аналізі таких загроз і дозволить застосувати найбільш дієві механізми протидії цим загрозам.

Література:

1. Про основи національної безпеки України: закон України від 19 червня 2003р. № 964-IV. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/964-15>
2. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджені наказом

Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1277 від 29 жовтня 2013р. URL: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm

3. Мунтіян В.І. Основи теорії інформаційної моделі економіки. К.: КИИЦ, 2004. 368 с.

4. Реверчук Н.И. Управління економічною безпекою підприємницьких структур: монографія. Львів: ЛБІ НБУ. 2004. 195 с.

5. Варналії З.С. Економічна безпека: навч. посіб. К.: Знання, 2009. 647 с.

6. Васильців Т.Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізм зміцнення: монографія. Львів: Арал, 2008. 384 с.

7. Кузенко Т. Б. Планування економічної безпеки підприємств в умовах ринкової економіки: автореф. дис... канд. екон. наук. Європейський ун-т фінансів, інформаційних систем, менеджменту і бізнесу. К., 2004. 18 с.

8. Пашнюк А. Загрози економічній безпеці підприємства та засоби їх нейтралізації. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. 2013. № 10 (151). С. 93—97.

9. Бендиков М.А. Экономическая безопасность промышленного предприятия (организационно-методический аспект). Консультант директора. 2010. № 2. С. 7—13.

10. Мігус І.П., Лаптев С.М. Необхідність розмежування понять "загроза" та "ризик" при діагностиці економічної безпеки суб'єктів господарювання. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=821>

11. Бойко І.В. Дефініції "ризик", "загроза", "небезпека" як об'єкти наукових досліджень у напрямі економічної безпеки підприємства. Приазовський економічний вісник. 2017. № 5. С. 94—98.

12. Ляшенко О. М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства: монографія / О.М. Ляшенко. — 2-ге вид., переробл. — К.: НІСД, 2015. — 348 с.

13. Лук'яненко Д.Г. Економічна інтеграція і глобальні проблеми сучасності: навч. посібник. К.: КНЕУ, 2005. 204 с.

14. Вітлінський В.В., Великоіваненко Г.І. Ризикологія в економіці та підприємстві: монографія. К.: КНЕУ, 2004. 480 с.

15. Риск в современном бизнесе / П.Г. Грабовый, С.Н. Петрова, С.И. Полтавцев и др. М.: Аланс, 1994. 200 с.

16. Погосова М.Ю. Структурно-логічний аналіз поняття "Фінансова безпека підприємства". Наука й економіка. 2008. № 3. С. 258—263.

Таблиця 4. Сфери впливу загроз економічної безпеки аграрного сектору

Складова економічної безпеки	Зміст загроз
Фінансова	Нестабільність податкового та бюджетного законодавства. Низька ефективність боротьби з економічною злочинністю. Висока вартість кредитних ресурсів. Низький рівень розвитку фондового та страхового ринку. Відтік капіталу за кордон. Незбалансованість зовнішніх і внутрішніх джерел фінансування бізнесу
Кадрово-інтелектуальна	Погіршення умов відтворення кадрового потенціалу. Втрата кваліфікованої частини трудових ресурсів. Відсутність або недостатня кількість працівників необхідної кваліфікації. Низька мотивація праці. Відсутність постійного підвищення кваліфікації працівників. Порушення комерційної таємниці. Відсутність зацікавленості працівників у кінцевому результаті. Недобросовісне, халатне відношення працівників до виконання своїх обов'язків. Перехід кваліфікованих і обізнаних у багатьох питаннях щодо діяльності підприємства працівників до конкурентів. Плинність кадрів
Виробничо-технологічна	Технологічна відсталість. Низький рівень продуктивності праці. Невідповідність технології виробництва світовим стандартам. Недостатній рівень механізації та автоматизації виробничих процесів. Значний рівень зношеності засобів праці
Політико-правова	Політична нестабільність. Необґрунтовані зміни законодавчої бази, що регулює підприємницьку діяльність прямо або побічно на неї впливає. Недосконалість або відсутність правових механізмів, що здійснюють регулювання окремих господарських відносин. Прийняття невмотивованих політичних рішень. Недосконале політичне управління
Безпека прийняття рішень і захищеність інформації	Відсутність повної і достовірної інформації про діяльність власного підприємства. Відсутність повної і достовірної інформації про конкурентів, споживачів та інші чинники зовнішнього середовища. Відсутність надійного захисту інформаційних систем на підприємстві. Доступ до конфіденційної інформації про діяльність підприємства неналежних осіб. Неналежний рівень обміну інформацією всередині підприємства. Відсутність релевантної інформації для прийняття управлінських рішень. Недостатня поінформованість про ризики і загрози для підприємства. Комп'ютерна злочинність. Умисне поширення недостовірної, неповної або упередженої інформації
Екологічна	Нераціональне, виснажливе використання відновлюваних і невідновлюваних природних ресурсів. Неконтрольоване використання (застосування) екологічно небезпечних технологій, речовин, матеріалів і трансгенних рослин, генетично змінених рослин, організмів, речовин та похідних продуктів. Низька ефективність заходів щодо подолання негативних наслідків екологічно небезпечної діяльності
Інвестиційно-інноваційна	Обмеженість власних інвестиційних ресурсів. Неефективна структура іноземних інвестицій. Відсутність ефективних механізмів мотивації учасників інноваційного процесу. Низький внутрішній попит на інноваційну продукцію. Міграція наукових кадрів і провідних фахівців. Спрямування інтелектуального продукту за кордон через неналежний захист і відсутність комерціалізації інновацій
Соціальна	Демографічна криза. Трудова міграція. Низький рівень соціального захисту населення. Неефективна державна політика в сфері оплати праці
Маркетингова	Неналагоджена система збуту виготовленої продукції. Низька маркетингова активність. Вузький асортимент продукції
Ресурсно-технічна	Неспроможність забезпечити економічний розвиток за рахунок власних ресурсів. Висока залежність від інших країн у цій сфері
Енергетична	Енергетична залежність. Низький рівень диверсифікації імпорту енергоносіїв. Зростання цін на енергоносії. Високий рівень енергоємності виробництва продукції. Низький рівень використання власного енергетичного потенціалу
Продовольча	Незбалансоване землекористування. Виснаженість і деградація земельних угідь. Незавершеність інституційних перетворень в аграрному секторі. Низький рівень державної підтримки аграрного виробництва. Неефективність системи державних закупівель. Монополізація регіональних ринків послуг з переробки сільськогосподарської продукції
Транспортна	Незадовільний технічний стан транспортних засобів. Незадовільний стан транспортних комунікацій на території України. Загострення міжнародної конкуренції за нові транспортні ринки. Неналежне інформаційне супроводження переміщення вантажів і транспортних засобів
Зовнішньо-економічна	Нерозвиненість зовнішньоторгівельної інфраструктури. Торгівельні війни та зростання протекціонізму у світі. Переважаю сировинна структура експорту. Перевищення імпорту над експортом

Джерело: розроблено автором.

17. Пазєєва Г.М. Комплексна діагностика в забезпеченні економічної безпеки підприємств (на матеріалах транспортно-експедиційних підприємств України). К.: Університет економіки та права "КРОК", 2017. 291 с.

18. Сисоліна Н. П. Економічна безпека підприємства: навчальний посібник. Кіровоград: КНТУ, 2014. 226 с.

19. Ткачук В.І., Прокопчук О.А., Яремова М.І. Економічна безпека та стійкість сільськогосподарських підприємств: монографія. Житомир: "Видавництво "Волин", 2013. 276 с.

20. Захист інформаційної безпеки як функція держави. URL: <http://www.mego.info/матеріал/23-захист-інформаційної-безпеки-як-функція-держави>

21. Утенкова К.О. Сутнісна характеристика функціональних складових економічної безпеки. Облік і фінанси. 2018. № 3. С. 146—156.

22. Акімова Л.М. Сутнісна характеристика основних загроз в економічній безпеці держави. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2016. № 10. URL: www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1247

23. Пугач О. А. Класифікація та систематизація загроз економічній безпеці держави і системі національної безпеки. Економіка і організація управління. 2014. № 1 (17)—2 (18). С. 209—217.

References:

1. Verkhovna Rada of Ukraine (2003), "On the Fundamentals of National Security of Ukraine", available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/964-15> (Accessed 10 July 2019).

2. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2013), "Methodical recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine", available at: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm (Accessed 10 July 2019).

3. Muntiiian, V.I. (2004), Osnovy teorii informatsionnoyi modeli ekonomiky, [Fundamentals of the theory of informogenenic model of economy], KYITs, Kyiv, Ukraine.

4. Reverchuk, N.J. (2004), Upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemnyts'kykh struktur, [Management of economic security of business structures], LBI NBU, L'viv, Ukraine.

5. Varnalij, Z.S. (2009), Ekonomichna bezpeka, [Economic security], Znannia, Kyiv, Ukraine.

6. Vasyl'tsiv, T.H. (2008), Ekonomichna bezpeka pidpriemnytstva Ukrainy: stratehiia ta mekhanizm zmitsnennia, [Economic Security of Ukraine's Entrepreneurship: A Strategy and Mechanism for Strengthening], Aral, L'viv, Ukraine.

7. Kuzenko, T. B. (2004), "Planning of economic security of enterprises in a market economy", Ph.D. Thesis, Economy, European University of Finance, Information Systems, Management and Business, Kyiv, Ukraine.

8. Pashniuk, L. (2013), "Threats to economic security of enterprises and means of their neutralization", Visnyk Kyivs'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Ekonomika, vol.10 (151), pp. 93—97.

9. Bendikov, M.A. (2010), "Economic security of an industrial enterprise (organizational and methodical aspect)", Konsultant dyrektora, vol.2, pp. 7—13.

10. Mihus, I.P. and Laptiev, S.M. (2019), "The need to distinguish the concepts of "threat" and "risk" in the diagnosis of economic security of economic entities", available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=821> (Accessed 10 July 2019).

11. Bojko, I.V. (2017), "Definition of "risk", "threat", "danger" as objects of scientific research in the direction of economic security of the enterprise", Pryazovs'kyj ekonomichnyj visnyk, vol.5, pp. 94—98.

12. Liashenko, O. M. (2015), Kontseptualizatsiia upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemnytstva [Conceptualization of management of economic safety of the enterprise], 2nd ed, NISD, Kyiv, Ukraine.

13. Luk'ianenko, D.H. (2005), Ekonomichna intehtratsiia i hlobal'ni problemy suchasnosti [Economic integration and global problems of our time], KNEU, Kyiv, Ukraine.

14. Vitlins'kyj, V.V. and Velykoivanenko, H.I. (2004), Ryzkolohiia v ekonomitsi ta pidpriemnytstvi [Risk in economics and entrepreneurship], KNEU, Kyiv, Ukraine.

15. Hrabovyy, P.H. Petrova, S.N. and Poltavtsev, S.Y. (1994), Rysky v sovremenom byznese [Risks in the Modern Business], Alans, Moscow, Russia.

16. Pohosova, M.Yu. (2008), "Structural-logical analysis of the concept "Financial security of the enterprise"", Nauka i ekonomika. vol. 3, pp. 258—263.

17. Pazeieva, G.M., (2017), Kompleksna diahnostyka v zabezpechenni ekonomichnoi bezpeky pidpriemnytstva [Complex diagnostics in providing economic security of enterprises], University of Economics and Law "KROK", Kyiv, Ukraine.

18. Sysolina, N. P. (2014), Ekonomichna bezpeka pidpriemnytstva [Economic security of the enterprise], Kirovohrad, KNTU, Ukraine.

19. Tkachuk, V.I. Prokopchuk, O.A. and Yareмова, M.I. (2013), Ekonomichna bezpeka ta stiiikist silskohospodarskykh pidpriemstv [Economic security and sustainability of agricultural enterprises], "Vydavnytstvo "Volyn", Zhytomyr, Ukraine.

20. mego.info (2004), "Protection of information security as a function of the state", available at: <http://www.mego.info/матеріал/23-захист-інформаційної-безпеки-як-функція-держави> (Accessed 10 July 2019).

21. Utenkova, K.O. (2018), "An essential characteristic of the functional components of economic security", Oblik i finansy, vol. 3, pp.146—156.

22. Akimova, L.M. (2016), "Essential description of the main threats to the economic security of the state", Derzhavne upravlinnia: udoskonolennia ta rozvytok. vol.10, available at: www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1247 (Accessed 10 July 2019).

23. Puhach, O. A. (2014), "Classification and systematization of threats to the economic security of the state and the system of national security", Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia, vol. 1 (17) — 2 (18), pp. 209—217.

Стаття надійшла до редакції 27.07.2019 р.

www.economy.nayka.com.ua

Електронне фахове видання

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Виходить 12 разів на рік

Видання включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІКИ

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73